

LAPPEENRANNAN TEKNILLINEN YLIOPISTO

Kauppätieteiden osasto

Kandidaatintutkielma

Laskentatoimi

ISO 14001 -ympäristöjärjestelmä investointina
ISO 14001 Environmental Management System as an Investment

Tekijä: Reetta Hyvönen (0314342)

Opponentti: Mari Koistinen

Ohjaaja: Timo Alho

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkimuksen tausta.....	1
1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelma	2
1.3 Tutkimuksen rajaukset.....	2
1.4 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto	3
1.5 Työn rakenne.....	4
2 ISO 14001 -STANDARDI JA YMPÄRISTÖVASTUU	5
2.1 Mikä on ISO 14001 -standardi?	5
2.1.1 Auditointi.....	7
2.1.2 Sertifiointi.....	8
2.1.3 Raportointi	9
2.2 Ympäristöjärjestelmä ja ympäristövastuu	11
2.2.1 Yrityksen yhteiskuntavastuu	12
2.2.2 Ympäristövastuun säätely ja kannustimet.....	15
2.2.3 Ympäristövastuun toteuttaminen	16
2.3 Laskentatoimen rooli ympäristöjärjestelmän tukena	17
2.4 ISO 14001 -standardi ja EMAS-asetus	19
3 YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄ INVESTOINTINA.....	21
3.1 Ympäristöjärjestelmän kustannukset	21
3.2 Ympäristöjärjestelmän avulla saavutettavat kustannussäästöt.....	22
3.3 Sertifiointin vaikutukset.....	24
3.4 Ennakoinnin edut.....	26
3.5 Kilpailuetua ympäristöasioiden hallinnasta	27
3.6 Ympäristöjärjestelmään kohdistuvaa kritiikkiä	29
4 JOHTOPÄÄTÖKSET	31
LÄHDELUETTELO	33

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

Yhteiskuntavastuun arvostus on kasvanut maailmanlaajuisesti merkittäväksi asiaksi. Yksi yhteiskuntavastuun muodostavista osa-alueista on yritysten ympäristövastuu, jonka toteutumisen panostamiseen on pyritty vaikuttamaan erilaisin keinoin, kuten ympäristölainsäädännön kehittämällä ja lisäämällä tietoisuutta yritysten aiheuttamista ympäristövaikutuksista. Yrityksiltä odotetaan nykyisin yhä enemmän panostusta ympäristöasioihin.

Yritysten suhtautuminen oman toiminnan ympäristövaikutuksiin on viime aikoina muuttunut huomattavasti parempaan suuntaan. Suhtautumiseen vaikuttavia tekijöitä on muun muassa kuluttajien ja muiden tärkeimpien sidosryhmien lisääntynyt tietoisuus ympäristöasioista ja sitä kautta myös heidän yrityksiin kohdistamat vaatimukset. Myös yhteiskunnan toimilla on suuri kannustava vaikutus yritysten ympäristövaikutusten minimoinnissa, ympäristölainsäädäntöä kehitetäänkin jatkuvasti. Yritysten on oltava selvillä lain asettamista vaatimuksista ja tunnistettava oman toiminnan ympäristövaikutukset.

Osa yrityksistä on tehnyt ympäristöystävällisyydestä osan julkista kuvaansa ja nykyisin onkin mitä erilaisimpia ympäristömerkkejä ja sertifikaatteja, joiden avulla yritykset pystyvät todistamaan toimivansa ympäristöä kunnioittavalla tavalla. Ottamalla käyttöön ympäristöjärjestelmän, yrityksessä pystytään varmistamaan ympäristöä säästävien käytänteiden toteutuminen kaikissa yrityksen toiminnoissa läpi organisaation.

Ympäristöasioiden hallintaa käsittelevä kansainvälinen standardisarja ISO 14000 on kansainvälisesti tunnettu ja erittäin laajalti käytössä ympäristöasioiden hallinnassa. Sarjan päästandardeihin kuuluu ISO 14001, joka koskee nimenomaan ympäristöjärjestelmiä. (Suomen standardisoimisliitto 2010) ISO 14001 on kansainvälisen standardisoimisjärjestön laatima standardi, jonka tarkoituksena on kannustaa ja ohjata yrityksiä vihreämmän toiminnan suuntaan (Suomen ympäristökeskus 2009a). Ympä-

ristöjärjestelmän avulla on todettu voitavan saavuttaa paremman ympäristösuorituskyvyn lisäksi myös liiketaloudellisia hyötyjä. Yrityksissä ympäristöjärjestelmät, kuten ISO 14001 -standardin mukainen ympäristöjärjestelmä, nähdään nykyisin erittäin positiivisena asiana ja ympäristöjärjestelmää on alettu pitämään kilpailukykyä edistävänä investointina.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelma

Tämän työn tarkoituksena on tarkastella ISO 14001 -standardin mukaista ympäristöjärjestelmää investointina. Huomattavan monet yritykset ympäri maailman ovat ottaneet käyttöön juuri tuon kyseisen ympäristöjärjestelmän, joten tutkielman tavoitteisiin kuuluu selvittää, miksi näin on ja mistä kyseisessä ympäristöjärjestelmässä on kyse.

Tutkimuksen pääongelmana on:

- *Miksi yritykset investoivat vapaaehtoiseen ympäristöjärjestelmään?*

Alaongelmat ovat seuraavat:

- *Miten ympäristöjärjestelmä auttaa ympäristövastuun toteuttamisessa?*
- *Mitä vaikutuksia ISO 14001 -standardin mukaisen ympäristöjärjestelmän käyttöönotolla on yrityksen kilpailukykyyn?*

1.3 Tutkimuksen rajaukset

Yritysten yhteiskuntavastuu koostuu pääasiassa sosiaalisesta, taloudellisesta ja ympäristövastuusta. Tämä tutkielma on kuitenkin rajattu koskemaan ympäristöjärjestelmän vaikutusta ympäristövastuun täyttämiseen, sillä ympäristöjärjestelmä on yritykselle tässä hyvä apu. Lisäksi ympäristövastuu on aiheena erittäin ajankohtainen ja mielenkiintoinen. Yrityksillä kautta maailman on nykyisin hyvin erilainen suhtautuminen toimintansa ympäristövaikutuksiin ja niihin vaikuttamiseen kuin aiemmin. Ympäristöystävälliseen toimintaan panostaminen nähdään enemmänkin tekijänä, jonka

avulla voidaan vaikuttaa positiivisesti yrityksen kilpailukykyyn kuin pakollisena kulu-
lueränä.

Erilaisia ympäristöstandardeja ja ympäristömerkkejä on monenlaisia. Tunnetuimpia näistä ovat ISO 14001 -standardiin perustuva ympäristöjärjestelmä ja EMAS-ympäristöjärjestelmä (the Eco-Management and Audit Scheme) (Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus 2010). Tässä tutkielmassa pääosassa on ISO 14001 -standardi ja sen vaikutukset yrityksen toimintaan, sillä se on kansainvälisesti tunnettu ja myös Suomessa monille yrityksille on myönnetty standardin mukaisen toiminnan johdosta ISO 14001 -ympäristösertifikaatti. Lisäksi on erittäin mielenkiintoista selvittää miksi lukuisat yritykset ovat kokeneet juuri tämän ympäristöjärjestelmän käyttöönoton niin hyödylliseksi. EMAS-järjestelmää sivutaan hieman toisen luvun loppupuolella.

Tutkielman aihe sijoittuu laskentatoimen kentässä pääasiassa sisäiseen laskentatoimeen. Erityisesti tutkielma keskittyy tarkastelemaan ympäristöjärjestelmää investointina ja sen roolia kilpailukykyyn lisääjänä. Joissakin kohdin tutkielma ulottuu myös ulkoisen laskentatoimen alueelle, kuten raportointia käsiteltäessä. Tässä tutkielmassa teoreettinen viitekehys rakentuu yritysten ympäristövaikutusten tunnistamisen ja niihin vaikuttamiseen löytyvien keinojen sekä ympäristöjärjestelmän käyttöönoton avulla saavutettujen hyötyjen ympärille.

1.4 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto

Tutkimus toteutetaan laadullisena tutkimuksena, sillä tarkoituksena on lisätä ymmärrystä tutkittavasta aiheesta ja aihetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Koskinen ym. 2005, 16; Hirsijärvi ym.1997, 152). Tässä kirjoitelmassa aihetta lähestytään lähinnä teoreettiselta suunnalta. Aiheesta on tehty paljon myös empiiristä tutkimusta, joten tähänkin työhön sisältyy empiirinen osuus, mutta vain välikäsitteellisesti aiempiin tutkimuksiin perustuen. Tutkielman lähdemateriaali muodostuu suurimmalta osin aiheesta kirjoitettuihin tieteellisiin artikkeleihin ja näiden lisäksi tutkimusaineistona käytetään aiheesta löytyvää kirjallisuutta.

1.5 Työn rakenne

Työ jatkuu johdannon jälkeen esittelemällä toisessa luvussa ISO 14001 -standardin sisällön ja samalla käydään läpi standardin mukaisen ympäristöjärjestelmän pääperiaatteet. Lisäksi perehdytään yrityksen ympäristövastuuseen ja pohditaan ympäristöjärjestelmän roolia yrityksen ympäristövastuun toteuttamisessa. Tässä luvussa tuodaan esille myös laskentatoimen roolia ympäristöjärjestelmän tukena. Luvun lopussa vertaillaan hieman ISO 14001 -standardin mukaisen ympäristöjärjestelmän ja EMAS-järjestelmän yhtymäkohtia ja eroavaisuuksia.

Kolmannessa luvussa esitellään tarkemmin syitä ISO 14001 -standardin mukaisen ympäristöjärjestelmän käyttöönottoon, eli pohditaan miksi yritys haluaa investoida vapaaehtoiseen ympäristöjärjestelmään sen käyttöönoton ja ylläpidon aiheuttamista kustannuksista huolimatta. Tässä luvussa tuodaan esille ympäristöjärjestelmän avulla saavutettavissa olevia hyötyjä, erityisesti ympäristöjärjestelmän vaikutusta kilpailukykyyn ja esitellään empiriaa aiempien ISO 14001 -ympäristöjärjestelmiä koskevien tutkimusten avulla.

Viimeisessä luvussa tuodaan esille johtopäätökset, joihin tämän tutkielman avulla on päästy. Tässä luvussa käydään läpi tutkimuksen aikana selvinneitä vastauksia tutkimuskysymyksiin.

2 ISO 14001 -STANDARDI JA YMPÄRISTÖVASTUU

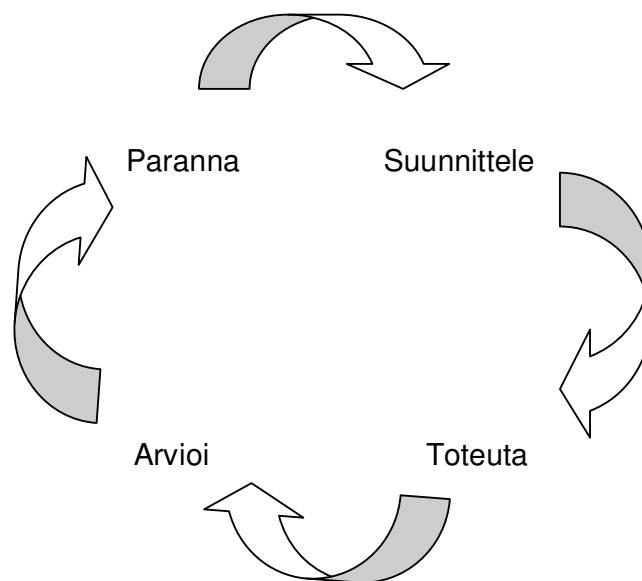
Yritykset ovat alkaneet yhä enemmän ottaa huomioon liiketoimintansa ympäristövaikutukset, minkä myötä ympäristöjohtamisesta on tullut oleellinen osa yritysten johtamiskäytäntöä ja -kulttuuria. Ympäristöjohtamisen avuksi on kehitelty erilaisia työkaluja joita voidaan käyttää avuksi, kun yrityksen ympäristövaikutuksiin halutaan puuttua ja varmistaa, että yrityksen ympäristövastuu toteutuu. ISO 14001 -standardin mukainen ympäristöjärjestelmä on yksi näistä työkaluista ja se on nykyisin kansainvälisesti tunnetuimpia ja käytetyimpiä ympäristöjärjestelmiä.

2.1 Mikä on ISO 14001 -standardi?

ISO 14001 -standardi on yksi kansainvälisen standardisointijärjestö ISO:n (International Organization for Standardization) ympäristöasioita käsittelevistä standardeista. ISO 14001 -standardi syntyi YK:n vuonna 1992 pidetyn ympäristö- ja kehityskonferenssissa esitetyn ympäristöasioiden kehitystarpeen pohjalta. ISO 14001 -standardi julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1996 ja päivitetty versio siitä julkaistiin vuonna 2004. Standardi pitää sisällään kriteerit ympäristöjärjestelmälle, joka kattaa kaikki yrityksen toiminnot. Ympäristöjärjestelmän tarkoituksena on auttaa yritystä kehittämään ympäristöasioiden hallintaa systemaattisesti ja näin ollen parantamaan ympäristösuojelun tasoaan (Bansal & Bogner 2002, 271; Suomen Standardisointiliitto 2010)

ISO 14001 -standardia voi soveltaa missä tahansa yrityksessä. Se luo yleiset periaatteet sille, kuinka yrityksen ympäristöasioita tulisi kehittää, mutta ei aseta sen tarkempia tavoitteita parannuksille. Ympäristönsuojelullisia vähimmäisvaatimuksia kuitenkin on, kuten sitoutuminen lakien ja asetusten noudattamiseen sekä ympäristöjärjestelmän rakentaminen ja sen ylläpito. (Theodore & Theodore 2009, 56) Kun yritys ottaa käyttöön ympäristöjärjestelmän, yrityksen on kehitettävä ympäristökäytännöt, joiden mukaan yrityksessä toimitaan. Näiden käytäntöjen avulla tulee muun muassa pyrkiä minimoimaan jätteen synty sekä sitoutua ympäristöjärjestelmän jatkuvaan kehittämiseen. Edellä mainitut päämäärät saavuttaakseen on ensin selvitettävä yrityksen ai-

heuttamat ympäristövaikutukset ja keinot, joiden avulla niihin tullaan puuttumaan. Jotta ympäristöjärjestelmästä todella olisi yritykselle hyötyä, tulee järjestelmä saattaa osaksi jokaista organisaatiotasoa ja niiden toimintoja sekä pidettävä huolta siitä, että jatkuvan parantamisen periaatetta noudatetaan, eli yrityksen on seurattava omaa suoriutumistaan ja parannettava käytäntöjään (Iraldo ym. 2009, 1445). Jatkuvan parantamisen periaate on esitetty kuvassa 1. Ympäristöjärjestelmä on myös dokumentoitu kirjallisesti, eli luodaan niin sanottu ympäristökäsikirja, joka toimii apuna ympäristöasioiden hallinnassa, toimintatapojen tiedottamisessa henkilökunnalle sekä jatkuvan parantamisen periaatteen toteuttamisessa (Pesonen ym. 2005, 66). ISO 14001 -ympäristöjärjestelmän periaatteisiin kuuluu koko henkilökunnan kouluttaminen ja vastuun jakaminen, jotta voidaan varmistua siitä, että henkilökunta toimii yrityksen luomien periaatteiden mukaisesti. Henkilökunnan sitouttaminen ympäristöjärjestelmään heti alkuvaiheessa on ratkaisevia tekijöitä ympäristöjärjestelmän tehokkaan hyödyntämisen kannalta (Balzarova & Castka 2008, 1956). On myös huolehdittava, että yrityksellä on mahdollisuus viestiä käytänteistään tärkeimmille sidosryhmilleen. Varsinainen raportointi ei kuitenkaan ole pakollista. (Suomen standardisoimisliitto 2010)

Kuva 1. Jatkuvan parantamisen periaate (Lähde ISO 2010)

Jatkuvan parantamisen periaate tarkoittaa sitä, että aluksi arvioidaan yrityksen nykyinen tilanne ja etsitään kohteet, joissa on kehittämisen varaa. Ensimmäisessä vaiheessa myös asetetaan tavoitteet ja tehdään suunnitelma tavoitteiden saavuttamiselle (Suunnittele). Seuraavassa vaiheessa aletaan toteuttaa laadittuja suunnitelmia (Toteuta). Toteuttamisvaiheen jälkeen tarkastellaan aikaan saatuja tuloksia ja katsotaan kuinka hyvin tavoitteet pystyttiin saavuttamaan tai miten kauas tavoitteista jäätiin (Arvioi). Tulosten tarkastelun jälkeen korjataan ja kehitetään suunnitelmia ja suunnitelmien mukaista toimintaa (Paranna). Tässä vaiheessa on erittäin oleellista, että opitaan tehdyistä virheistä, jotta suunnitelmia osataan kehittää oikeaan suuntaan ja voidaan saavuttaa parempia tuloksia seuraavalla kerralla. (ISO 2010)

2.1.1 Auditointi

ISO 14001 -standardin mukaan yrityksessä on järjestettävä sisäisiä auditointeja tietyn määritellyin väliajoin. Sisäisellä auditoinnilla tarkoitetaan oman toiminnan arviointia. Auditoinnit ja niistä saadut tulokset ovat yritysjohdolle tärkeä apuväline tehdessä laskelmia ja arvioita siitä, miten hyvin yrityksessä ympäristöpolitiikkaa toteutetaan osana perustoimintaa ja myös siitä, onko laadittuja ympäristöohjelmia toteutettu ja tullaanko ympäristöpäämääriä ja -tavoitteita saavuttamaan. Auditointien perusteella saadut tulokset myös auttavat tekemään jatkosuunnitelmia ja korjaamaan nykyisiä menettelytapoja niiltä osin kuin on tarpeen. (Kinsella & Dennis McCully 2000, 23; Pesonen ym. 2005, 67)

Sisäisen ympäristöauditoinnin tulee aina kattaa yritys kaikkine tasoineen ja toimintoineen. Koko tarkastuksen ei kuitenkaan tarvitse tapahtua samalla kertaa, vaan siinä voidaan edetä yrityksen laatiman auditointiohjelman mukaisesti. Suurilla yrityksillä, joilla saattaa olla toimintaa useammassa toimipisteessä, auditointi on jatkuva prosessi, joka etenee kiertävästi toimipisteestä toiseen. (Pesonen ym. 2005, 68)

Mikäli auditoinnin aikana yrityksen toiminnassa löytyy puutteita liittyen lainsäädännön tai ympäristöjärjestelmän vaatimusten toteuttamiseen, tulee asiasta osoittaa poikkeama, josta on myös löydyttävä riittävät todisteet. Poikkeama voidaan perustella esimerkiksi sillä, että se ei vastaa ISO 14001 -standardin asettamia vaatimuksia tai

toiminta ei ole ympäristölainsäädännön vaatimalla tasolla. Jokaisesta poikkeamasta laaditaan oma poikkeamaraporttinsa. Poikkeamien korjaamista varten on laadittava korjaussuunnitelma ja kun korjaavat toimenpiteet on suoritettu, tulee auditoinnin suorittajan vielä varmistaa, että korjauksista on todella huolehdittu. Auditoinnin jälkeen tuloksista laaditaan auditointiraportti, josta selviää suoritettujen auditointien sisältö, ympäristöjärjestelmän vahvuudet sekä löydetyt poikkeamat. Raportin avulla yrityksen ylin johto pysyy selvillä siitä, miten hyvin yrityksen ympäristöpolitiikkaa noudatetaan ja minkälaisia kehityksen kohteita ympäristöasioiden hoidosta löytyy. (Pesonen ym. 2005, 71-72)

Yrityksessä voidaan järjestää myös ulkoisia auditointeja, jolloin ei tehdä aivan niin yksityiskohtaista tarkastusta kuin sisäisessä auditoinnissa, vaan valikoidaan tietyt tarkastuskohteet, joiden avulla pyritään muodostamaan kuva siitä, miten yrityksen ympäristöjärjestelmä toimii ja että jatkuvan parantamisen periaatetta toteutetaan. Ulkopuolisen auditoinnin voi suorittaa esimerkiksi yrityksen päähankkijan tai asiakkaan edustaja. Näin menetellään erityisesti silloin, kun suuryritykset haluavat varmistua siitä, että ympäristöasioiden hyvä hoito kattaa koko tuotantoketjun. Tällöin suuryritys voi taata oman ympäristönsuojelun tasonsa jatkuvat parantamisen ISO 14001 -standardin vaatimusten mukaisesti. Standardi edellyttää, että yritys ulottaa ympäristövaikutustensa selvittämisen elinkaariajattelun mukaisesti myös sopimuskumppaneihinsa, kuten alihankkijoihin. (Pesonen ym. 2005, 76-77)

Mikäli yritys haluaa ympäristöjärjestelmästäan sertifikaatin, jossa todetaan, että ympäristöjärjestelmä on ISO 14001 -standardin mukainen, on erikseen toteutettava vielä sertifiointiauditointi. Tällöin auditoinnin suorittavat sertifiointiorganisaatioiden riippumattomat ympäristöauditoijat. (Pesonen ym. 2005, 79)

2.1.2 Sertifiointi

Kun sertifiointiauditointi on suoritettu ja auditoinnissa mahdollisesti esiin tulleet poikkeamat on korjattu, voidaan yritykselle myöntää ympäristösertifikaatti. Sertifikaatin myöntää sertifiointiorganisaatio ja samalla yritys saa myös oikeuden käyttää logoa, joka toimii todisteena ympäristöjärjestelmän sertifioinnista. Tätä tunnusta yritys voi

käyttää tiedotteissaan, kuten vuosikertomuksessaan ja ympäristöraporteissaan. Sertifikaatin saatuaan tulee yrityksen huolehtia ympäristöjärjestelmänsä ISO 14001 -standardin mukaisesta ylläpidosta, jota sertifioija säännöllisesti seuraa. Yrityksen velvollisuuksiin kuuluu myös katsoa, että toiminnot suoritetaan niin kuin ne ympäristöjärjestelmän dokumentteihin on kirjattu. Velvollisuuksien täyttämättä jättäminen voi johdattaa sertifikaatin peruuttamiseen, joko kokonaan tai määräajaksi. Sertifikaatin soveltamisalaa voidaan myös supistaa, mikäli standardin vaatimukset jäävät täyttämättä vain osassa yritystä. (Pesonen ym. 2005, 80-81)

ISO 14001 -standardin mukaan sertifioinnin suorittaminen ei ole pakollista. Yrityksessä voidaan päättää soveltaa vaan tiettyjä osia standardista tai koko standardia, mutta jättää siitä huolimatta sertifiointi tekemättä. Monet ympäristöjärjestelmää hyödyntävät yritykset kuitenkin haluavat sertifikaatin. Yritykset, joilla ei ole sertifioitua ympäristöjärjestelmää saattavat menettää tämän johdosta tärkeitä asiakkaita sillä sertifiointi toimii todisteena siitä, että yritys on ottanut ympäristöasiat huomioon perusliiketoiminnassaan. Ympäristöjärjestelmän sertifiointi edistää myös henkilökunnan tietoisuutta ja sitoutumista ympäristöjärjestelmään lisäämällä uskottavuutta siitä, että yrityksessä todella tavoitellaan ympäristömyönteisempiä toimintatapoja ja näiden toimintatapojen noudattamista myös seurataan säännöllisesti (Morrow & Rondinelli 2002, 167-168). (Bansal & Bogner 2002, 275)

2.1.3 Raportointi

Ympäristöraportointi on osa yrityksen ympäristöviestintää ja sen tarkoituksena on kertoa sen sidosryhmille kaikista yrityksen toimintaa liittyvistä ympäristöasioista, kuten ympäristöriskeistä ja -vastuista, suunnitelmista, tavoitteista, toimenpiteistä ja tuloksista. Ympäristöraportti tarjoaa kattavammin tietoa yrityksen ympäristöasioista kuin pelkkä tilinpäätösraportointi. Yrityksen ympäristöraportointi perustuu johdon ympäristölaskentatoimen ja ympäristöjärjestelmän avulla tuotettuun laadulliseen ja numeeriseen tietoon. Raportoinnin tulisi olla mahdollisimman läpinäkyvää, sillä sen avulla ylläpidetään sidosryhmien luottamusta sekä lisätään avoimuutta ja vastuullista toimintaa. Ympäristöraportointi käsittää sekä yrityksen vapaaehtoisen raportoinnin

että ulkopuolisten tahojen, kuten auditoijien tuottaman tiedon. (Niskala & Mätäsaho 1996, 79-80; Pohjola 2003, 172)

Yrityksen ympäristöjärjestelmästä on raportoitava niin sisäisesti kuin ulkoisesti. Sisäisen raportoinnin tarkoituksena on kertoa ympäristöjärjestelmän toiminnasta ja tehokkuudesta ylimmälle johdolle. Ylimmälle johdolle ympäristöjärjestelmän tehokkuuden seuraaminen on erittäin tärkeää, jotta ympäristöjärjestelmää voidaan muuttaa niin, että suunnitellut tavoitteet voidaan saavuttaa. Myös työntekijöitä tiedotetaan ympäristötavoitteista ja niiden toteutumisesta sisäisen raportoinnin avulla. Yrityksen on huolehdittava sisäisen tiedottamisen lisäksi myös ulkoisille sidosryhmille tiedottamisesta. Yrityksen on viestittävä ympäristöasioistaan, kuten ympäristöasioiden hoitoon liittyvistä kysymyksistä sekä saavutetusta ympäristönsuojelun tasosta muun muassa ympäristöviranomaisille ja vastattava myös sidosryhmien tiedusteluihin. ISO 14001 -standardi ei varsinaisesti velvoita yritystä laatimaan julkista ympäristöraporttia. (Pesonen ym. 2005, 87; 95)

Ympäristöraportin julkistamiseen yritys voi käyttää vuosikertomusta, internetsivuja, toimipaikkojen ympäristöselontekoja sekä erillisiä ympäristöraportteja. Ympäristöraportin sisällöstä ja muodosta on annettu useita suosituksia. Kansainvälisistä raportointimalleista yhä suurempaa suosiota on saanut Global Reporting Initiative- malli, eli GRI-malli, joka käsittää ympäristöasioiden raportoinnin ohella yhteiskuntavastuun kahden muun alueen, eli sosiaalisen vastuun ja taloudellisen vastuun raportoinnin. (Lovio 2004, 173, 177)

Kirjanpitolautakunta on antanut yleisohjeen koskien ympäristöraportointia. Kirjanpitolautakunnan antama yleisohje pyrkii antamaan lisäohjeita hyvän kirjanpitotavan mukaiseen ympäristöasioiden käsittelyyn osana tilinpäätöstä ympäristöraportoinnin näkökulmasta. Ohjeessa suositellaan myös joiltain osin lakisääteistä tilinpäätösinformaatiota laajempaa raportointia ympäristöasioiden osalta. Yleisohjeen mukaisesti yritys voi ilmoittaa noudattamiensa standardien käyttöönotosta ja sertifioitujen ympäristöjärjestelmien kattavuudesta toimintakertomuksessaan, jossa tulisi myös selvittää kirjanpitovelvollisen toiminnan ympäristöasioihin liittyvät toimintaperiaatteet. Lisäksi toimintakertomuksessa tulisi selvittää merkittävät muutokset, jotka ovat tapahtuneet ympäristönsuojelun toimintaperiaatteissa ja ympäristöjärjestelmissä. Mikäli yritys laa-

tii myös erillisen ympäristöraportin, tulee yrityksen huolehtia, että raportin tiedot vastaavat toimintakertomuksessa ja tilinpäätöksessä ilmoitettuja tietoja. Yrityksen tulisi ilmoittaa toimintakertomuksessa myös erillisen ympäristöraportin laatimisesta sekä siitä, onko erillinen raportti ulkopuolisen riippumattoman tahon tarkastama. (Niskala & Tarna 2003, 179)

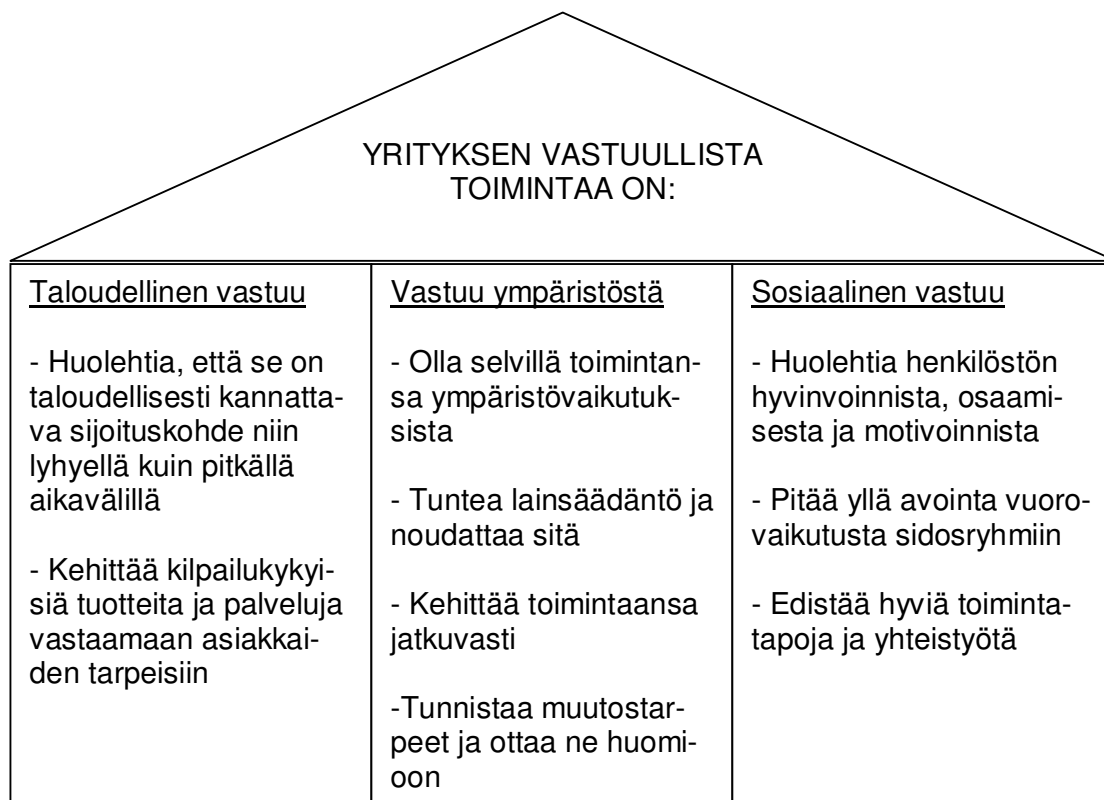
Vaikka ympäristöraportin julkaiseminen ei olekaan ISO 14001 -standardin mukaan pakollinen, on monia syitä miksi yritykset näin kuitenkin saattavat tehdä. Syynä saattaa olla esimerkiksi se, että ympäristöraportin laatiminen ja julkaiseminen nähdään investointina tulevaisuuteen. Raportti toimii ympäristöasioihin liittyvien mahdollisuuksien ja uhkien analyysinä sekä johdon ja henkilöstön sitouttamisen välineenä. Ympäristöraportti on hyvä työväline seuraavalle vuodelle, muun muassa silloin, kun on aika tarkastella jatkuvan periaatteen toteutumista. Ympäristöraportti voi toimia myös apuna johdon ja henkilöstön kouluttamisessa. Raportin julkaiseminen on erinomainen keino viestiä sidosryhmille yrityksen ympäristöasioiden hoidon tilasta. Ympäristöraportin laatiminen ja julkaiseminen tuo samankaltaisia hyötyjä kuin ympäristösertifikaatti, sillä sen avulla yritys todentaa ulospäin, että se panostaa ympäristöasioiden hoitoon ja haluaa raportoida panostuksestaan myös julkisuuteen. (Lovio 2004, 179-180)

2.2 Ympäristöjärjestelmä ja ympäristövastuu

Ympäristövastuu on yksi kolmesta yhteiskuntavastuun osa-alueesta, jonka toteutumiseen kiinnitetään paljon huomiota yrityksen eri sidosryhmien osalta. Odotuksia yritysten ympäristövaikutusten tiedostamiselle asetetaan niin yhteiskunnan kuin asiakkaiden ja yhteistyökumppaneidenkin suunnalta. Yrityksiä kannustetaan voimakkaasti ympäristöystävälliseen toimintaan myös lainsäädännöllisin keinoin. Suomen ympäristölainsäädäntö ja Euroopan unionin laatimat asetukset ja lait koskien yritysten ympäristövastuuta ovat kehittyneet huomattavasti parempaan suuntaan ja edistäneet kestävän kehityksen periaatteen toteutumista.

2.2.1 Yrityksen yhteiskuntavastuu

Euroopan yhteisöjen komission määritelmän mukaan yhteiskuntavastuun periaatteisiin kuuluu se, että yritykset vapaaehtoisesti ottavat osaksi liiketoimintaansa yhteiskuntavastuun osa-alueet ja ovat vuorovaikutuksessa sidosryhmiensä kanssa liiketoimintansa sosiaalisista ja ekologisista näkökohdista. Yhteiskuntavastuun mukaisesti yritykset ylittävät lainsäädännössä asetetut ja työehtosopimuksista johtuvat vähimmäisvaatimukset, jotta ne voisivat vastata paremmin yhteiskunnallisiin tarpeisiin. Yritysten yhteiskuntavastuun toteutumisen kautta kaikenkokoiset yritykset voivat yhteistyössä sidosryhmiensä kanssa auttaa sovittamaan yhteen taloudellisia, yhteiskunnallisia ja ympäristöön liittyviä tavoitteita. (Euroopan yhteisöjen komissio 2006).

Kuva 3. Yhteiskuntavastuun kolme pilaria (Lähde: Energia-alan Keskusliitto 2001)

Aikaisemmin, varsinkin jos yrityksen toiminta ulottui myös kotimaan rajojen ulkopuolelle, yritysten yhteiskuntavastuun toteutumisesta oli vaikea saada luotettavaa tietoa. Nykyisin tiedonkulun nopeuduttua ja etenkin internetin myötä sidosryhmien on helppo

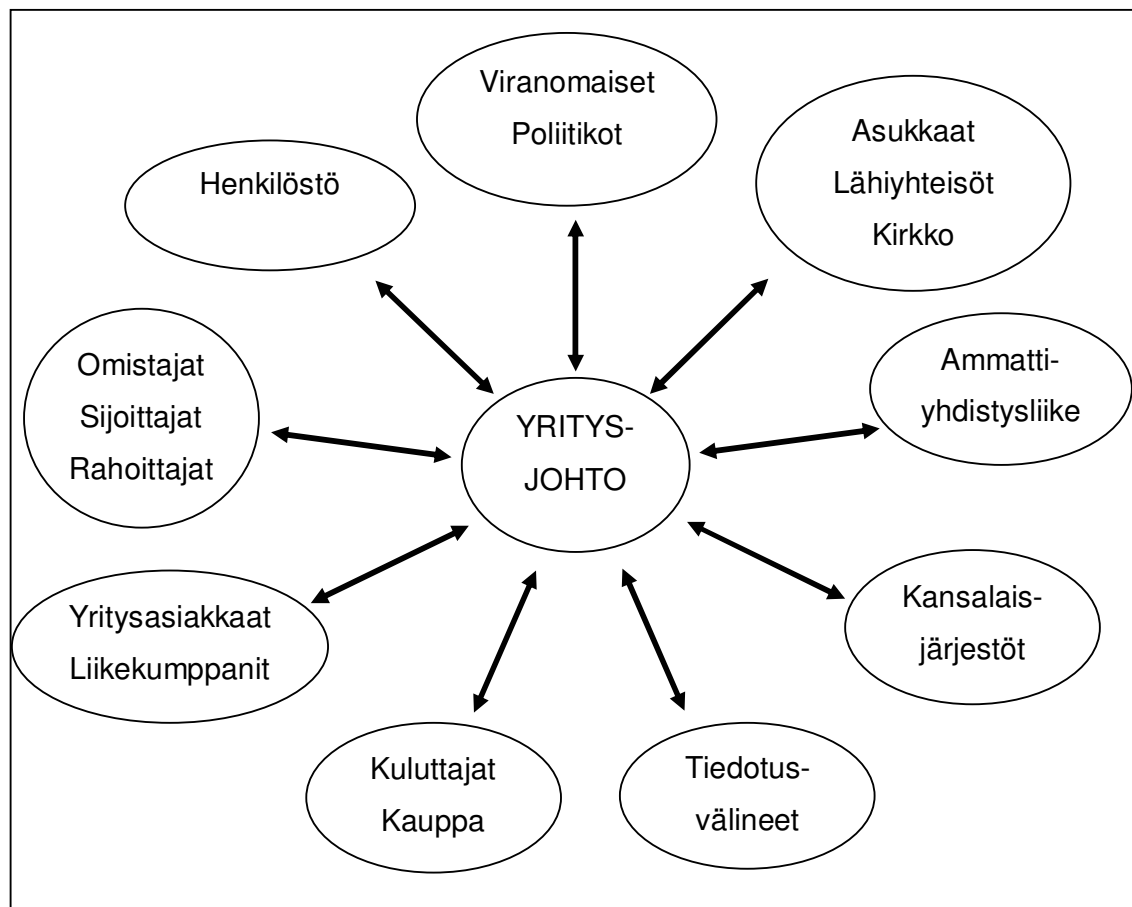
sekä saada että jakaa informaatiota myös monikansallisten yritysten toimista. Näin ollen sidosryhmien vaikutusmahdollisuudet niin suurten kuin pienten yritysten yhteiskuntavastuun toteuttamiseen ovat kasvaneet. Negatiivisten uutisten leviämisen uhka on tiedostettu myös yrityksissä, mikä puolestaan on edesauttanut yhteiskuntavastuun toteutumista. (Werther & Candler 2006, 26)

Yrityksen ympäristövastuun piiriin kuuluvat ympäristölakien sekä viranomaismääräysten noudattaminen ja ympäristönsuojelu, joka sisältää vesien, ilman ja maaperän suojelun sekä ilmastonmuutoksantorjunnan ja luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen. Yritysten tulee näin ollen kiinnittää huomiota ympäristön saastumisen ja ilmastomuutoksen ehkäisemiseen kaikessa toiminnassaan. Julkinen hallinto pyrkii edistämään myös yritysten vapaaehtoisia, ympäristövaikutukset huomioonottavia toimintatapoja. Yritykset, jotka toimivat ympäristövastuuta noudattaen myös käyttävät luonnonvaroja ja raaka-aineita mahdollisimman säästävaisesti. Pitkällä aikavälillä yritysten, jotka ovat ottaneet ekologiset periaatteet osaksi tuotanto- ja toimintatapojaan, kilpailukyky sekä kustannustehokkuus paranevat. Ympäristövastuullisten tuotantotapojen käyttöönotto voi toimia myös pohjana uusille ekologisille innovaatioille. (Pohjola 2003, 16; Työ- ja elinkeinoministeriö 2010)

Lakien vähimmäisvaatimusten ylittäminen osoittaa hyvää sosiaalista vastuuta, jota voidaan toteuttaa vastuullisella henkilöstöpolitiikalla, kuten huolehtimalla henkilöstön työhyvinvoinnista ja osaamisen kehittämisestä. Sosiaalista vastuullisuutta on myös ihmisoikeuksista huolehtiminen sekä syrjäytymisvaarassa olevien suhdeverkostojen luominen sidosryhmien kanssa. Lisäksi vastuuseen kuuluu yhteistyö yritysverkostossa, suhteiden ylläpito sekä hyvien toimintatapojen noudattaminen. Sosiaalisen vastuun piiriin kuuluvat myös tuoteturvallisuudesta ja kuluttajansuojasta huolehtiminen ja yleishyödyllisten toimintojen tukeminen. Sosiaalisesti vastuulliset toimintatavat lisäävät keskinäistä luottamusta, parantavat yrityksen mainetta ja lisäävät yleistä hyvinvointia, joten sosiaalinen vastuullisuus hyödyttää niin yrityksiä ja muita työyhteisöjä itseään kuin yritysten sisäisiä ja ulkoisia sidosryhmiä. Pitkällä aikavälillä toteuttamalla sosiaalista vastuullisuutta toiminnassaan voi yrityksen kilpailukyky ja kannattavuus parantua ja vastuullinen toiminta saattaa auttaa löytämään uusia sosiaalisia innovaatioita. (Pohjola 2003 16; Työ- ja elinkeinoministeriö 2010)

Yrityksen taloudellisen vastuun käsite sisältää yritystoiminnan kannattavuuden, kilpailukyvyn ja tehokkuuden sekä omistajien odotusten täyttämisen. Yrityksillä on omistajiensa lisäksi taloudellista vastuuta muille sidosryhmilleen. Tärkeä osa taloudellista vastuuta on tuottaa taloudellista hyvinvointia yhteiskunnalle. Taloudellisesti vastuullinen yritys kykenee säilyttämään työpaikat sekä kasvattamaan verotuloja. Taloudellisen vastuun sääntelyyn vaikuttavat erilaiset lait, muun muassa vero-, pörssi- ja kilpailulait. Lait muodostavat minimivaatimukset vastuun täyttymiselle, jotka yritys voi helposti ylittää avoimella toiminnalla ja läpinäkyvyyden lisäämisellä. (Pohjola 2003 15; Työ- ja elinkeinoministeriö 2010)

Yrityksen sidosryhmiä, joihin yrityksen yhteiskuntavastuun toteutuminen vaikuttaa, on esitelty kuvassa 2. Sidosryhmät voivat myös itse vaikuttaa myönteisesti yrityksen hakukkuuteen toteuttaa yhteiskuntavastuutaan.

Kuva 2. Yrityksen sidosryhmiä (Lähde: Teollisuus ja työnantajat 2001)

2.2.2 Ympäristövastuun säätely ja kannustimet

Yritysten ympäristövastuun toteutumista pyritään ohjailemaan erilaisin keinoin etenkin yhteiskunnan taholta. Ympäristölainsäädäntö luo pohjan ympäristövastuulle, mutta hyviä kannustimia ympäristövastuun toteutumiselle ovat myös erilaiset ympäristötuet sekä ympäristöverot ja -maksut.

Yritysten toiminnan aiheuttamiin ympäristövaikutuksiin pyritään vaikuttamaan muun muassa lainsäädännön avulla. Suomessa yritysten toimintaa ohjaavat esimerkiksi ympäristönsuojelu-, vesi-, jäte-, luonnonsuojelu- ja kemikaalilait. Maankäyttö- ja rakennuslailla taas vaikutetaan siihen, mihin liiketoiminta voidaan sijoittaa. Lainsäädännöllä on keskeinen merkitys ympäristönsuojelun tavoitteiden saavuttamisessa. Suomen ympäristölainsäädännön kehitykseen ovat vaikuttaneet niin kansainväliset sopimukset kuin Euroopan unionin säädökset (Pesonen ym. 2005). Vaikka lainsäädäntö onkin varsin kattava, sitä on edelleen jatkuvasti kehitettävä, jotta se vastaisi yhteiskunnan muutoksia ja tarpeita. Euroopan unionilla on huomattava vaikutus ympäristönsuojelun toteutumisessa. Pelkästään ympäristönsuojelua koskevia direktiivejä on noin kaksisataa. Direktiivit koskevat muun muassa vesiensuojelua, ilmansuojelua, kemikaaleja, luonnonsuojelua, meluntorjuntaa ja jätehuoltoa. Direktiivit määräävät merkittävästi kansallisen ympäristölainsäädännön sisältöä. Keskeisin ohjauskeino on vuonna 2000 voimaan tullut ympäristönsuojelulaki. (Suomen kuntaliitto 2006; Euroopan unionin portaali 2010; Ympäristöministeriö 2009a)

Ympäristötukia voi saada muun muassa avustusten, valtiontakausten, vientitakuiden, tuettujen lainojen ja verohelpotusten muodossa. Ympäristötukien tarkoituksena on edistää ympäristöystävällisempien toimintamuotojen kehittämistä. Tukea voi saada esimerkiksi sellaisille hankkeille, jotka edistävät ympäristötekniikan kehittämistä, energiansäästöä, uusiutuvien energiamuotojen käyttöä, jätehuoltoa, ilmansuojelua tai vesiensuojelua. Myös Euroopan unionilta voi hakea avustuksia ympäristönsuojelua varten. (Ympäristöministeriö 2009b)

Ympäristölainoja myönnetään pk-yrityksen vapaaehtoiseen ympäristöinvestointeihin, kuten säästävän teknologian investointeihin tai päästöjä vähentäviin ulkoisiin investointeihin. Säästävän teknologian investoinnilla tarkoitetaan investointia tuotantotek-

nologiaan, jonka avulla energian tai raaka-aineiden käyttöä tai päästöjen pienentämistä voidaan tehostaa. Päästöjä vähentävät ulkoiset investoinnit puolestaan ovat investointeja, joilla voidaan vähentää päästöjä liittyen vesiensuojeluun, ilmansuojeluun, jätehuoltoon tai energian talteenottoon. Ympäristölainan avulla saatu ympäristövaikutusten suhteellinen tehokkuus arvioidaan tuotteen elinkaaritarkastelun pohjalta. Ympäristölaina myönnetään sillä perusteella, että tehokkuutta on mahdollista lisätä jossakin vaiheessa tuotteen elinkaarta. Lainaa ei myönnetä sellaisia investointeja varten, joiden avulla täytetään pakollisia ympäristönsuojeluun liittyviä velvoitteita, vaan kriteereihin kuuluu nimenomaan vapaaehtoisuus. (Finnvera 2010)

Ympäristöverot ovat yksi taloudellisista ohjauskeinoista, joilla pyritään vaikuttamaan yritysten ympäristönsuojelun tasoon. Ympäristöverojen periaate on, että ympäristöhaittojen kustannukset kohdistuvat niiden aiheuttajille. Yli puolet Suomen ympäristöveroista muodostuu energiaveroista, sisältäen liikennepolttoaineiden verot. Yrityksille kohdistuvia veroja ovat myös jätevero sekä kertakäyttöisten juomapakkausten valmistevero. Ympäristömaksuja kerätään, jotta voitaisiin kattaa ympäristönsuojelusta aiheutuvia kuluja, joihin sisältyy myös hallinnollisia kustannuksia. Ympäristöperusteista valtion maksuista tärkeimpiä ovat öljysuojamaksu, öljyjättemaksu sekä ympäristölupamaksut. (Ympäristöministeriö 2009b)

2.2.3 Ympäristövastuun toteuttaminen

Jotta ympäristövastuuta päästään toteuttamaan, tulee ympäristöasiat ottaa osaksi yrityksen strategista päätöksentekoa ja johtamista. Näin voidaan varmistua siitä, että myös ympäristönäkökohdat ovat jatkuvan kehittämisen piirissä. Yrityksen ympäristövastuun toteuttaminen alkaa lainsäädännön, sidosryhmien vaatimusten ja yrityksen toimintaprosessien analysoinnilla. Yritys voi käyttää ympäristövastuunsa arvioinnissa apuna esimerkiksi SWOT -analyysiä, jolloin voidaan tarkastella samanaikaisesti ympäristönäkökohdista käsin yrityksen ulkoisia mahdollisuuksia ja uhkia, joiden avulla arvioidaan tulevaisuutta sekä sisäisiä vahvuuksia ja heikkouksia, jotka selvittävät nykytilanteen tilaa (Niskala & Mätäsaho 1996, 60). Kartoittamalla yrityksen toiminnalle kohdistetut vaatimukset, voidaan tunnistaa tekijät toimintoprosesseissa, jotka heikentävät ympäristösuorituskykyä. Kun liiketoiminnan prosessit analysoidaan, saatetaan löytää myös muita tekijöitä, jotka välillisesti tai välittömästi vaikuttavat

löytää myös muita tekijöitä, jotka välillisesti tai välittömästi vaikuttavat ympäristöasioihin. Elinkaariarvioinnin tai ympäristövaikutusten arvioinnin menetelmät ovat toimivia välineitä toimintaprosessien tarkastelussa, kun tavoitteena on kerätä tietoa toimintojen aiheuttamista päästöistä, syntyvien jätteiden määrästä ja energiankulutuksesta. (Pohjola 2003, 23,26)

Ympäristöjohtamisella on keskeinen osa ympäristövastuun toteuttamisessa. Tähän on avuksi luotu ympäristöjärjestelmiä, kuten ISO 14001 -ympäristöjärjestelmä. Ympäristöjärjestelmän avulla yrityksen johto pystyy systemaattisesti seuraamaan ja johtamaan ympäristöasioita. Esimerkiksi ISO 14001 -standardissa korostetaan lainsäädännön vaatimuksia, sillä lainsäädäntö asettaa minimitason, mikä yrityksen tulee ympäristöasioiden hallinnassaan tavoittaa. Ympäristöjärjestelmän käyttöönottaaneen yrityksen on tavoiteltava koko ajan parempaa ympäristönsuojelun tasoa, sillä järjestelmä toimii jatkuvan parantamisen periaatteen mukaisesti. (Pesonen ym. 2005, 27)

2.3 Laskentatoimen rooli ympäristöjärjestelmän tukena

Yrityksessä, jossa on otettu käyttöön ympäristöjärjestelmä, tarvitaan erityisesti ympäristölaskentatoimea, jotta ympäristöjärjestelmä saadaan toimimaan tehokkaasti. Ympäristölaskentatoimi liittyy ympäristöjärjestelmän muuhun yrityksen taloudelliseen ohjaukseen ja tietojärjestelmiin ja näin on mahdollista saada yrityksen ympäristövaikutuksia koskeva informaatio samanarvoiseksi taloudellisen informaation kanssa. Tällöin myös ympäristönäkökohdilla on yhtä hyvät mahdollisuudet vaikuttaa johdon päätöksentekoon. (Niskala & Mätäsaho 1996, 85)

Ympäristölaskentaa voidaan hyödyntää monellakin tavalla yrityksen ympäristökysymyksiä tarkasteltaessa. Sitä käytetään välineenä, kun halutaan seurata, valvoa ja raportoida yrityksen ympäristöasioita. Ympäristölaskenta toimii apuna yrityksen ympäristösuorituskykyä, eli ympäristöasioiden hoidon tehokkuutta, arvioitaessa ja ympäristöasioiden kustannusten laskennassa. Säännöllinen ja säännönmukainen ympäristöasioiden seuranta toimii tukena jatkuvan parantamisen periaatteelle, sillä seurannan ansiosta kehittyä vertailupohja ympäristösuorituskyvyn tuloksille. Yrityksen ympäristösuorituskykyä on mahdollista arvioida esimerkiksi ympäristövaikutusten arvi-

oinnin ja elinkaariarvioinnin avulla. Ympäristökustannukset on mahdollista laskea tarkemmin. (Pohjola 2003, 25 110,112 123)

Ympäristösuorituskyvyn arviointi pohjautuu oikein valituille mittareille, joita voidaan helposti seurata. Mittareiden valinnan ja kehittämisen tavoitteena on toiminnan tehokkuuden ja vaikutusten mittaaminen, ympäristöpolitiikan toteutumista tukeminen, ympäristöjärjestelmän toimivuuden tehostaminen sekä tiedonvälityksen parantaminen (Mätäsaho ym. 1999, 59). Ympäristösuorituskykyä mitattaessa ympäristöasioiden mittauskohteet valitaan yrityksen merkittävimpien ympäristönäkökohtien perusteella, eli mitään valmista normistoa ei ole olemassa. Mittarit tuottavat absoluuttisia mittaustuloksia yrityksen ympäristönäkökohtien tilasta. Ympäristösuorituskyvyn indikaattoreilla taas seurataan jatkuvan parantamisen periaatteen toteutumista. Indikaattorit ovat jollain tuotannon- tai palveluntekijällä suhteutettu mittareita. Indikaattoreiden avulla voidaan seurata ympäristötehokkuuden muutosta tietyinä ajanjaksona. Indikaattoreiden vahvuus on se, että niiden tuottamien tuloksia tulkittaessa kausivaihteluilla ei ole niin suurta vaikutusta, eli tulkintavirheiden esiintyminen on vähäisempi. Yrityksen tulisi seurata ympäristösuorituskyvyn osalta sekä absoluuttisia että suhteutettuja kuormitusten määriä. Näitä tulisi sitten verrata aiheutuneisiin ympäristökustannuksiin. Tarkoituksena on, että kun yrityksen ympäristösuorituskyky on määritelty ja sitä seurataan, voidaan ympäristökuormituksia vähentää liiketaloudellisesti mahdollisimman edullisella tavalla. (Pohjola 2003, 134, 136-137)

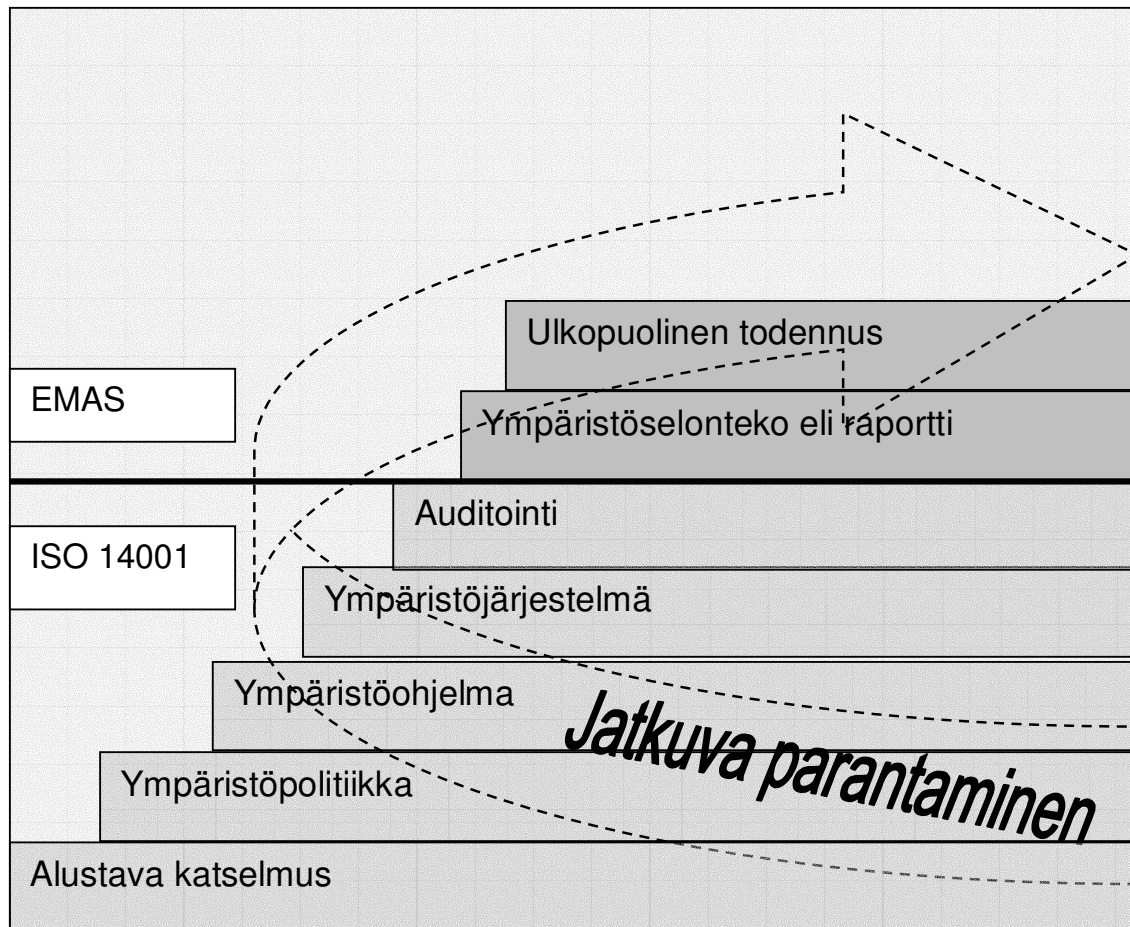
Ympäristökustannusten laskennan avulla on mahdollista tuottaa tietoa muun muassa yrityksestä, prosessista tai tuotteesta. Suurimmat haasteet ympäristökustannusten laskentaan liittyen ovat ympäristökustannusten määrittely, laskenta ja kohdistaminen. Ympäristökustannusten selvittämisen, eli ympäristökustannusanalyysin myötä yleensä tulee ilmi ympäristösuorituskyvyn merkitys liiketoiminnalle ja taloudelliselle menestykselle. Analyysin tuottamien tietojen avulla yrityksen johdon on helpompi lähteä tarkastelemaan niitä toimintoja, joista merkittävimmät ympäristökustannukset aiheutuvat. Kustannusten aiheuttajien määrittelyn avulla voidaan kustannustenhallinnan toimenpiteet kohdistaa sellaisiin ympäristökustannuksiin, jotka eivät tuota lisäarvoa asiakkaalle eikä omistajille. (Mätäsaho ym. 1999, 71)

Laskentatoimella on keskeinen rooli myös yrityksen kilpailullisen ympäristöstrategian toteuttamisessa, sillä laskentatoimen tuottaman tiedon avulla yritys pystyy arvioimaan ympäristöasioiden hallinnan vaikutusta taloudelliseen menestymiseensä. Ympäristöstrategian toteutumisen kannalta ympäristölaskennan tuottama tieto yhdistettynä muuhun ympäristöinformaatioon on oleellista erityisesti tilanteessa, jossa jokin ympäristöstrategiaan keskeisesti vaikuttavista tekijöistä muuttuu. Näin voi käydä esimerkiksi silloin, kun ympäristölainsäädännössä tai markkinoiden vaatimuksissa tapahtuu muutoksia. (Mätäsaho ym. 1999, 58)

2.4 ISO 14001 -standardi ja EMAS-asetus

EMAS (European Community Eco-Management and Audit Scheme) on EU: n ympäristöasioiden hallinta- ja auditointijärjestelmäasetus. EMAS-järjestelmä on ISO 14001 -standardiin perustuvan ympäristöjärjestelmän ohella tunnetuimpia ja käytetyimpiä ympäristöjärjestelmiä. (Kippo-Eklund 2006, 118) EMAS-järjestelmä on ympäristöjärjestelmiä tarkastellessa seuraava askel ISO 14001 -järjestelmän jälkeen ja se rakentuu lähinnä ISO 14001 -järjestelmän pohjalle, mikä on havainnollistettu kuvassa 4. (Suomen ympäristökeskus 2009a)

Näiden kahden järjestelmän suurimmat erot tulevat esiin lähinnä raportointia koskevissa vaatimuksissa. EMAS-järjestelmän vahvuus ISO 14001 -järjestelmään verrattuna on raportoinnin pakollisuus. Yrityksen on vuosittain laadittava akkreditoitun ympäristötodentajan tarkastama ja vahvistama ympäristöselonteko. (Pesonen ym. 2005, 86)

Kuva 4 Askeleet EMAS:iin (Lähde: Suomen ympäristökeskus 2009a)

Yritys, jolla on käytössään ISO 14001 -standardin mukainen sertifioitu ympäristöjärjestelmä, voi hakea rekisteröintiä EMAS-järjestelmään. Tätä ennen on laadittava EMAS -asetuksen vaatima ympäristöraportti, eli vahvistettu EMAS-selonteko. Mikäli yrityksellä ei ole sertifioitua ISO 14001 -ympäristöjärjestelmää, on ulkopuolisen arvioijan tarkastettava yrityksen ympäristöjärjestelmä rekisteröinnin hakemista EMAS-järjestelmään. (Pesonen ym. 2005, 82)

3 YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄ INVESTOINTINA

Yhä useammat yritykset ovat ottaneet käyttöön ympäristöjärjestelmän ympäristöjohtamisensa tueksi. Ympäristöjärjestelmä nähdään nykyisin investointina, jonka käyttöönotosta ja ylläpidosta aiheutuu kyllä kustannuksia, mutta sen avulla voidaan saavuttaa ympäristönsuojelullisten hyötyjen lisäksi myös liiketoiminnallisia hyötyjä, kuten kilpailuetua sekä kotimaisilla että kansainvälisillä markkinoilla. Näin ollen ympäristöjärjestelmän katsotaankin maksavan itsensä hyvin nopeasti takaisin, minkä johdosta kiinnostus ympäristöjärjestelmiä kohtaan on vain kasvanut.

3.1 Ympäristöjärjestelmän kustannukset

Ympäristöjärjestelmän rakentamisesta, käyttöönotosta ja ylläpidosta aiheutuu kustannuksia ja se vie myös paljon aikaa, etenkin suurten yritysten ollessa kyseessä. Varsinkin raskaassa teollisuudessa saatetaan joutua tekemään investointeja tuotantotekniikkaan ja tuotantoprosesseihin, kun tavoitellaan parempaa ympäristösuorituskykyä. Palvelualoilla tällaisia investointikustannuksia harvemmin tarvitsee tehdä, joten ympäristöjärjestelmän käyttöönotosta aiheutuneet kustannukset vaihtelevat suurestikin toimialoittain. (Pohjola 2003, 34)

Kustannuksia syntyy myös, mikäli yritys on päättänyt sertifioida ympäristöjärjestelmänsä. Sertifiointi vaatii esimerkiksi riippumattoman ulkopuolisen tahon auditointeja, joita on suoritettava säännöllisesti ja jotka luonnollisesti myös maksavat. Myös itse sertifiointi aiheuttaa kustannuksia. Ennen ympäristöjärjestelmän käyttöönottoa johdon on hyvä arvioida, kuinka oleellinen investointi järjestelmä on kaikki kustannukset ja juuri sen kyseisen yrityksen toiminta huomioon ottaen. (Bansal & Bogner 2002, 270)

Myös raportoinnista aiheutuu lisätyötä ja kustannuksia. Ympäristötietojen kerääminen raportointia varten ja itse raportin tekeminen vie aikaa ja aiheuttaa kustannuksia. Ympäristöjärjestelmästä on raportoitava vähintäänkin sisäisesti, sillä se toimii väliinena johdolle ympäristötavoitteiden toteutumista valvottaessa. Vaikka ulkoinen raportointi ISO 14001 -standardin mukaan ei olekaan pakollista, monet yritykset nykyi-

sin kuitenkin julkaisevat myös ulkoisia sidosryhmiä varten tarkoitetun ympäristöraportin. (Pesonen ym. 2005, 95)

3.2 Ympäristöjärjestelmän avulla saavutettavat kustannussäästöt

Ympäristöjärjestelmän käyttöönotolla voidaan saavuttaa taloudellisia hyötyjä ympäristöhaittojen minimoimisen ohella, mikä toimiikin kannusteena monille yrityksille ympäristöjärjestelmän käyttöönottoa harkitessa. Vaikka järjestelmän käyttöönoton yhteydessä yritykselle saattaakin aiheutua kustannuksia, tulee järjestelmä maksamaan itsensä ajan myötä takaisin. Olennaista tässä on se, että yritys pyrkii jatkuvasti kehittämään toimintaansa ympäristövaikutuksia pienentävään suuntaan. Hyötyjen saavuttamisen kannalta on tärkeää, että tavoitteet, joihin pyritään, on osattu asettaa oikein. Esimerkiksi energian käytön vähentämiseen pyrkiessä tavoitteet usein asetetaan prosentuaalisina määrinä, kuten yhden prosentin vuotuinen energiankulutuksen vähentäminen, sen sijaan että asetettaisiin jokin kiinteä tavoite, jota tavoitellaan. (Bansal & Bogner 2002, 273)

Ympäristöjärjestelmän avulla potentiaaliset taloudelliset hyödyt saavutetaan, kun yritys systemaattisesti hallitsee ympäristötekijät osana operatiivista toimintaa. Tämän jälkeen on mahdollista alkaa arvioimaan ympäristövaikutuksia ja tunnistaa niiden joukosta kaikista merkittävimmät. Tunnistamisen myötä voidaan laatia suunnitelma ympäristövaikutusten vähentämiseksi. Kun ympäristöjärjestelmän vaatimat suunnitelmat ovat tehty, voidaan tarkastella kustannustehokkuuden parantamista. Järjestelmän käyttöönoton ansiosta syntyneet kustannussäästöt ovat helposti tunnistettavissa. Säästöjä syntyy jätehuollon asianmukaisesta järjestämisestä, varsinkin ympäristöjärjestelmän käyttöönoton alkuvaiheessa. Lajittelu, kierrätys, materiaalien tarkempi hyödyntäminen ja jätekuljetusten optimointi ovat selviä säästökohteita. Tehokkaampaan kierrätykseen on myös kannustanut ympäristönsuojelulain kehittyminen sekä kohonneet jätteenkäsittelymaksut. (Block & Marash 1999 4; Pohjola 2003, 28-29)

Kustannussäästöjä syntyy myös energiatehokkuuden parantamisella. Lämpö- ja sähköenergian sekä käyttöveden kustannukset on joko osin tai kokonaan kirjattu yleiskustannuksiin, mikä on tehnyt niiden seurannasta hankalaa. Ympäristöjärjestelmän

käyttöönoton myötä energiatehokkuuden parantuessa myös yleiskustannukset lähtevät näiltä osin laskuun. Varsinkin teollisen tuotannon aloilla tärkeinä on tuotantomenetelmien kehittäminen niin, että raaka-aineet hyödynnetään entistä paremmin. Energian ja veden kulutuksen minimoinnilla sekä jätteiden synnyn ehkäisemisellä tuotantoprosessissa ja tuotteen käytön aikana parantavat yrityksen ympäristötehokkuutta sekä pitkällä aikavälillä myös tuottavuutta. Aloilla, kuten palvelualat, joilla raaka-aineiden käyttö on vähäistä, säästöt syntyvät pääasiassa energian ja veden kulutuksen sekä jätteiden synnyn minimoinnilla. (Pohjola 2003, 30-31)

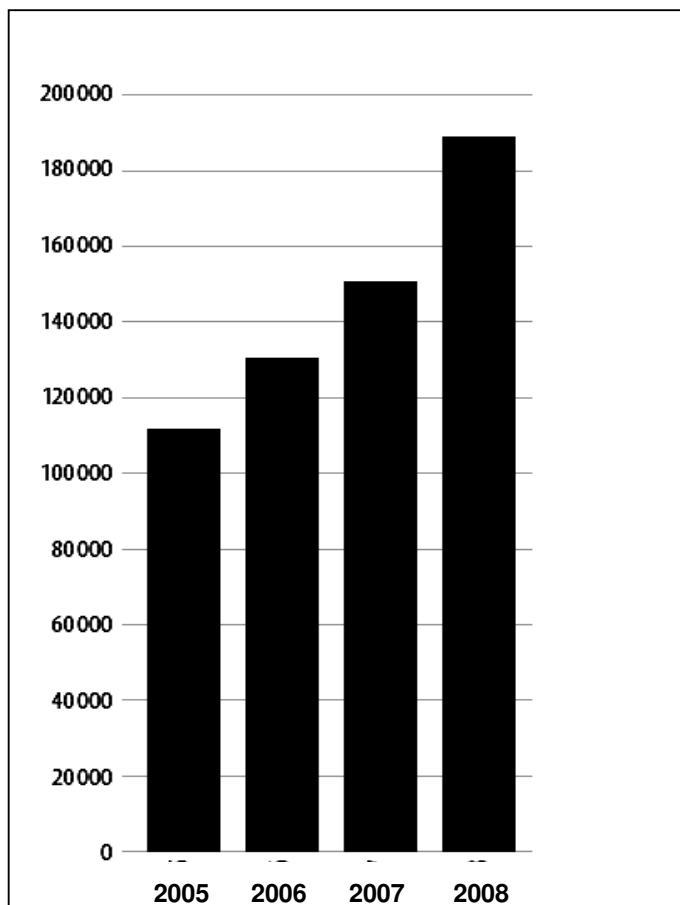
Vuonna 2002 julkaistiin ISO 14001 -ympäristöjärjestelmää käsittelevä kyselytutkimus, jossa taloudellisesti kehittyneiden ja kehittyvien maiden yrityksiltä tiedusteltiin tyytyväisyyttä ympäristöjärjestelmään sekä ympäristöjärjestelmän avulla saavutettuja taloudellisia ja ympäristönsuojelua koskevia hyötyjä. Tutkimuksen mukaan kehittyneiden maiden yritykset olivat tyytyväisiä ympäristöjärjestelmään, mutta eivät kuitenkaan kehuneet sen vaikuttaneen positiivisesti kaupankäyntiin tai tuottavuuteen. Monet kyselyyn vastanneista yrityksistä kertoivat, että pääsyy ympäristöjärjestelmän käyttöönottoon oli ympäristösuorituskyvyn parantaminen, johon yritykset olivatkin erittäin tyytyväisiä. Kehittyvien maiden yritysten ympäristösuorituskyvyssä on tapahtunut huomattavasti suurempi muutos ja on myös saavutettu suurempia kustannussäästöjä kuin kehittyneiden maiden yrityksillä. Kehittyneiden maiden yrityksistä osalla olikin jo ennen ISO 14001 -ympäristöjärjestelmää jonkinlainen ympäristöjärjestelmä pohjalla, mikä saattaa selittää eroa. Myös kehittyneiden maiden tiukempi lainsäädäntö on pakottanut näissä maissa sijaitsevien yritysten panostamaan ympäristöasioiden hoitoon jo ennen ISO 14001 -järjestelmän käyttöönottoa. Tutkimukseen osallistuneista yrityksistä sekä kehittyvien että kehittyneiden maiden osalta lähes kaikki kertoivat saavuttaneensa kustannussäästöjä ympäristöasioiden kehittymisen myötä. Kustannussäästöjä todettiin syntyneen etenkin raaka-aineiden, energiankäytön osalta sekä ympäristösakoilta välttymisen ja alentuneiden vakuutusmaksujen myötä. Alentuneisiin vakuutusmaksuihin vaikutti se, että ympäristöjärjestelmä oli myös sertifioitu ja tätä vaikutusta oli havaittavissa etenkin kehittyvien maiden yrityksiä vakuutusmaksujen kohdalla. (Summers Raines 2002, 420-421)

3.3 Sertifiointin vaikutukset

Myös sillä on todettu olevan tietyissä tilanteissa merkitystä, onko ympäristöjärjestelmä sertifioitu. Ympäristöjärjestelmät jotka on mahdollista sertifioida, ovat myös saavuttaneet yritysten joukossa suuremman suosion kuin ympäristöjärjestelmät, joita ei ole mahdollista sertifioida. Tämä johtuu siitä, että sertifioituihin järjestelmiin liittyy myös ulkopuoliset auditoinnit sekä erittäin usein myös raportointi, joten sertifioitu ympäristöjärjestelmän avulla yrityksen on helpompi todistaa vakuuttavasti, että ympäristöasiat on huomioitu yrityksen liiketoiminnassa. Ulkopuolisen valvonnan puuttumisen on todettu altistavan vapaamatkustajaongelmalle sekä laistamaan standardin mukaisen toiminnan asettamista velvollisuuksista. Vapaamatkustajaongelmalla tarkoitetaan tässä sitä, että yritys, joka on ilmoittanut ympäristöjärjestelmän käytöstä, ja jossa ei suoriteta ulkopuolista valvontaa, voi väittää ympäristötehokkuutensa parantuneen ja huomioivansa ympäristöasiat toiminnassaan, vaikka todellisuudessa muutosta entiseen ei olisi tapahtunutkaan. Ulkopuolisten auditointien on todettu tehostavan myös johdon ja muun henkilökunnan sitoutumista ympäristöjärjestelmän mukaiseen toimintaan (Rondinelli & Vastag 2000 506-507). Yritykset, joilla on ISO 14001 -sertifikaatti, pystyvät myös tuottamaan huomattavasti paljon uskottavampaa ympäristöviestintää. (King A. & Lenox M. 2000, 714; Darnall & Sides 2008, 111)

Sertifikaatti herättää luottamusta niin alihankinta- kuin rahoitussuhteissakin. Alihankkijoilta saatetaan vaatia sertifikaattia, jotta voidaan varmistua koko tuotantoketjun toimivan samanlaisin periaattein ympäristöasioiden kannalta. Viimeaikoina ympäristöasiat ovat saaneet yhä useammin sijaa myös sijoituspäätöksissä. Aiemmin sijoittajien mielenkiinto yritysten ympäristöasioita koskien on liittynyt lähinnä ympäristöriskien todennäköisyyksien ja pakollisten ympäristövelvoitteiden täyttämiseen. Nykyisin sijoituskohteitaan arvioivat sijoittajat ovat kuitenkin yhä enemmän kiinnostuneita ympäristönäkökohtien vaikutuksesta kilpailukykyyn ja yrityksen kyvystä hyödyntää tätä mahdollisuutta. (Kuisma 2004, 105)

ISO 14001 -sertifikaattien määrä on kasvanut vuosi vuodelta, kuten kaaviosta 1 on nähtävissä. Kaaviossa on esitetty maailmanlaajuisesti sertifikaattien määrät vuodesta 2005 vuoteen 2008.

Kaavio 1. ISO 14001 sertifikaattien määrä maailmanlaajuisesti joulukuusta 2005 joulukuuhun 2008 (Lähde ISO 2009)

Markkinoilla tapahtuneet muutokset ympäristömyönteisempää ajattelua ja toimintaa kohti ovat osaltaan edesauttaneet yritysten päätöstä hankkia sertifioitu ympäristöjärjestelmä. Esimerkiksi kuluttajien lisääntynyt tietoisuus hankintojensa ympäristövaikutuksista määrittelee suuresti heidän ostokäyttäytymistään (D'Souza 2004, 179-180). ISO 14001 -ympäristösertifikaatti on yksi keino todistaa kuluttajille toimivansa ympäristömyönteisellä tavalla. Yleensä yritykset eivät kuitenkaan hanki ympäristöjärjestelmälleen sertifiointia minkään yksittäisen saavutettavan hyödyn perusteella, vaan sertifiointipäätöksen takana on yleensä useita tekijöitä. (Darnall 2006, 358)

3.4 Ennakoinnin edut

Ympäristömääräysten kehityksen ennakointi on yksi tapa yritykselle saavuttaa kilpailuetua. Ympäristöjärjestelmän jatkuvan parantamisen periaatteen kautta ennakointia usein tapahtuukin, sillä yritykset tällöin panostavat ympäristöystävällisempään tuotantotekniikkaan, toimintatapoihin sekä tuotteisiin. Tässä yrityksillä on myös apuna jo aiemmin mainitut valtion tai EU:n myöntämät tuet, joita yrityksille myönnetään ympäristönsuojelua edistäviin investointeihin. Yritykset, jotka ovat edelläkävijöitä ympäristöasioiden hoidossa hyötyvät paremmasta yrityskuvasta ja tätä ympäristöystävällistä imagoaan ne pystyvät myös käyttämään hyväkseen markkinoinnissaan. Ympäristömääräyksiä ennakoivat yritykset saavat myös taloudellista hyötyä, sillä heillä on etumatkaa pyrkimyksissä noudattaa uusien ympäristömääräysten vaatimuksia kilpailijoihin nähden. (Suomen ympäristökeskus 2009; Ympäristöministeriö 2010)

Yrityksen kannattaa ennakoida myös omaa tulevaisuuttaan ja etenkin kasvumahdollisuuksia. Mikäli yritykselle tulee tilaisuus päästä kansainvälisille markkinoille voi yritys hyötyä siitä, että sillä on käytössään ISO 14001 -ympäristöjärjestelmä, etenkin jos yrityksen kotimaassa ei ole kovin tiukkaa ympäristölainsäädäntöä. Tämä johtuu siitä, että ympäristöjärjestelmän jatkuvan parantamisen periaatteiden mukaisesti on pyrittävä parempaan ympäristösuorituskyvyn tavoitteluun, mitä lainsäädäntö vaatii. Mikäli yrityksen ympäristösuorituskyky on kovin alhaisella tasolla kansainvälisesti katsottuna, voi se estää pääsyn maiden markkinoille, joilla lainsäädäntö on tiukempi ja näin ollen yrityksen kasvumahdollisuus jää käyttämättä. (Zeng ym. 2005, 655)

Ympäristöjärjestelmä auttaa yritystä ennakoimaan mahdollisia ympäristöriskejä sekä niiden toteutumista ja näin ollen voidaan säästyä suuriltakin vahingonkorvauksilta. Oleellinen osa ympäristöjärjestelmän mukaisia toimintaperiaatteita onkin juuri potentiaalisten ympäristövahinkojen ja -riskien kartoittaminen. Kartoittamalla ympäristörisikit yrityksessä pystytään ennakoimaan mahdolliset ympäristövahingot ja voidaan ehkäistä niiden toteutuminen. Varsinkin teollisuuden aloilla ympäristövahingon tapahtuessa voivat vahingosta aiheutuvat kustannukset nousta hyvin suuriksi. Hyvällä ympäristöriskien hallinnalla voidaan välttyä maksamasta vahingonkorvauksia ja sakkoja aiheutuneista ympäristövahingoista. (Pohjola 2003, 31-32)

3.5 Kilpailuetua ympäristöasioiden hallinnasta

Se millä tavoin yritys voi saavuttaa kilpailuetua ympäristöasioiden hyvästä hallinnasta, riippuu yrityksen kilpailustrategiasta. Yritys voi saada pysyvää kilpailuetua pääasias-
sa kolmella tavalla, jotka ovat kustannusjohtajuus, differointi ja segmentointi (Porter
1988, 25). Valittua kilpailustrategiaa voidaan tarkastella myös ympäristöstrategian
kannalta. Yritys voi joko erottaa ympäristöstrategiset päätöksensä kokonaan yleises-
tää kilpailustrategiasta tai vastakkaisessa tilanteessa kilpailun perusstrategiaa koske-
vat päätökset ovat samalla myös ympäristöstrategisia päätöksiä. Esimerkiksi ympä-
ristöstrategiset päätökset ympäristöasioiden hoidosta suhteessa kilpailijoihin tai tuot-
teiden differointi ympäristönäkökulmista käsin voidaan tehdä erillään yrityksen perus-
strategiasta. Täysin vastakohtaisessa tilanteessa yritys suuntaa toimintansa koko-
naan ympäristöliiketoiminnan markkinoille tai differoi kaikki tuotteensa ympäristöpe-
rusteisesti, eli tällöin yrityksen perusstrategiset ja ympäristöstrategiset päätökset ovat
päällekkäisiä. Näiden kahden vastakohtaisen päätöksentekotavan väliin mahtuu
myös monia muita vaihtoehtoja suorittaa ympäristö- ja kilpailustrategisia päätöksiä.
(Mätäsaho ym. 1999, 19-20)

Ympäristöön liittyvä kilpailuetu voi siis toteutua kilpailijoita pienempinä ympäristövai-
kutuksina ja -kustannuksina, tai parempana kysyntänä, mikä taas johtaa kilpailijoita
parempaan kannattavuuteen. Yritys, jonka kilpailustrategia on kustannusjohtajuus,
tekee ympäristöstrategisia päätöksiä lähinnä resurssien hallintaan liittyvistä kysy-
myksistä käsin, jolloin etenkin prosessien hallinta ja sisäisten toimintojen tehostami-
nen korostuu, mikä myös johtaa ympäristövaikutusten pienentymiseen. Kustannus-
johtajuus edellyttää, että yritys minimoi toiminnot, jotka aiheuttavat turhia ympäristö-
kustannuksia. (Mätäsaho ym. 1999, 20)

Esimerkkinä siitä, kuinka säästyneiden kustannusten myötä myös yrityksen kilpailu-
kyky, voitot ja markkinaosuus mahdollisesti paranevat on kanadalainen autonomisia
valmistava yrityksen Meridian Magnesium Inc: in Jutras -divisioona, jossa otettiin
käyttöön ISO 14001 -ympäristöjärjestelmä. Ympäristöjärjestelmän käyttöönoton jäl-
keen yritys ilmoitti saavuttaneensa huomattavia kustannussäästöjä muun muassa
vähentyneen energian kulutuksen myötä. Koska yritys jo muutoinkin pyrki saavutta-
maan kilpailuetua edullisella hinnoittelullaan alalla, jolla kilpailua myös löytyy erittäin

paljon, pystyi se ympäristöjärjestelmän käyttöönoton myötä saavutettujen kustannussäästöjen avulla lisäämään kilpailukykyään entisestään. Nämä kustannussäästöt eivät olleet vain kertaluontoinen asia, vaan niitä saavutettiin myös pidemmällä aikavälillä. Yritys saavutti ympäristöjärjestelmänsä avulla myös muita hyötyjä, joita se ei edes osannut odottaa. Näitä olivat muun muassa se, että yrityksen avainasiakkaat, joiden joukkoon kuuluu esimerkiksi Ford, suosivat ISO 14001 -sertifioituja alihankkijoiden käyttöä. Yritykset, jotka ovat omaksuneet ympäristöjärjestelmän osaksi toimintaansa tekevät mielellään yhteistyötä sellaisten yritysten kanssa, jotka myös harjoittavat vihereää liiketoimintaa. Myös ympäristötietoiset sidosryhmät ovat tyytyväisiä ympäristöjärjestelmän käyttöönoton johdosta ja sertifioinnin saavuttamisesta. (Bansal & Bogner 2002, 269-270)

Differointistrategiaa noudattavilla yrityksillä tuotteiden ympäristöperusteinen tuotteiden erilaistaminen on avainkysymys. Tällöin yrityksen tavoitteena on vakuuttaa asiakkaat ja muut yrityksen sidosryhmät tuotteidensa ympäristöön liittyvien ominaisuuksien kautta. Differointia strategianaan käyttävien yritysten on tiedettävä ja hallittava lisäkustannukset, jotka tuotteiden erilaistamisesta aiheutuvat sekä analysoitava ympäristötuottojen ja -tuottopotentialien muodostumista. (Mätäsaho ym. 1999, 20)

Segmentointia strategianaan käyttävä yritys saattaa olla paremmassa asemassa sekä kustannusjohtajuutta että differointia strategianaan käyttäviin yrityksiin nähden. Tämä johtuu siitä, että se pakottaa ottamaan samanaikaisesti huomioon sekä kannattavuuden että tuottopotentialin, jonka ympäristöliiketoiminta tarjoaa. (Mätäsaho ym. 1999, 20)

Taulukon 1 avulla voidaan tarkastella taloudellisia perusteluja ympäristöasioiden hyväälle hoidolle. Taulukossa on eritelty lyhyellä ja pitkällä aikavälillä yrityksen taloudelliseen tulokseen välittömästi vaikuttavia tekijöitä, kuten kustannukset ja kasvumahdollisuudet sekä muiden osapuolten päätösten kautta välillisesti vaikuttavia tekijöitä, kuten kysyntä ja imagotekijät. (Lovio & Kuisma 2004, 27).

Taulukko 1 Paremmen ympäristönsuojelutason mahdolliset positiiviset yhteydet yrityksen taloudelliseen tulokseen (Lähde: Lovio & Kuisma 2004, 27)

	Välittömät tekijät: pienenevät kustannukset, suuremmat kasvumahdollisuudet	Välilliset tekijät: lisääntynyt kysyntä, parantunut imago, henkilöstön motivaatio
Lyhyt aika-väli	<ul style="list-style-type: none"> - Energia- ja materiaalivirran pienentäminen uusien toimintatavoin, teknologioin tai tuottein - Ympäristönsuojelukustannusten ja -maksujen/verojen alentaminen uusien toimintatavoin, teknologioin tai tuottein - Ympäristöonnettomuuksien välttäminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Asiakkaiden lisäkysyntä ympäristömyötäisille tuotteille - Lisäksi ympäristönsuojelutuotteiden erityismarkkinat - Sijoittajien kiinnostus hyviin sijoituskohteisiin ja rahoituslaitosten halu välttää riskialttiiden liiketoimintojen rahoittamista
Pitkä aika-väli	<ul style="list-style-type: none"> - Tulevien kiristyvien määräysten ennakointi (ei huonoja investointeja) - Kasvumahdollisuuksien varmistaminen (raaka-aineiden ja energian riittävyys, tulevien päästörajojen alittaminen) 	<ul style="list-style-type: none"> - Yrityksen maineen säilyttäminen ja kehittäminen asiakkaiden ja sijoittajien tulevia päätöksiä ajatellen - Nykyisen ja tulevan henkilöstön motivointi ja rekrytointi - Vapaaehtoinen toiminta uusiin viranomaismääräyksiin vaikuttamiseksi

3.6 Ympäristöjärjestelmään kohdistuvaa kritiikkiä

Huolenaiheet ympäristöjärjestelmää koskien liittyvät sellaisiin yrityksiin, jotka ilmoittavat ottaneensa käyttöön ympäristöjärjestelmän, vaikka todellisuudessa käytäntöjä ei muutetakaan, eli minkäänlaisia parannuksia ympäristöasioiden hoidossa ei tapahdu. Huolestuttavana on pidetty myös ulkopuolisia auditoijia, jotka puoltavat sertifiointia tällaisten yritysten kohdalla ja ylipäänsä auditoijien yhdenmukaisten toimintatapojen puuttuminen. Tämä on saanut eri tahot epäilemään sertifioitujen ISO - ympäristöjärjestelmien tasojen yhdenmukaisuutta. Eroja sertifiointin saavuttaneiden

yriytysten ympäristönsuojelun tasossa lisää myös se, että ISO 14001 -standardi ei aseta yleisiä vaatimuksia yrityksen ympäristönsuojelun tasolle, vaan yritys laatii itse ohjelman, jonka mukaan se sitoutuu noudattamaan lakeja ja kehittämään toimintaansa jatkuvan parantamisen periaatteen mukaisesti. (Heiskanen 2004, 141; Summers Raines 2002, 424)

Ympäristöjärjestelmä on saanut myös kritiikkiä sen mahdollisesta byrokraattisuudesta sekä tehottomuudesta. ISO 14001 -standardin mukaan ympäristöjärjestelmä tulee dokumentoida kirjallisesti, mikä on saanut monet näkemään ympäristöjärjestelmän pelkkänä byrokratiana ja turhana paperityönä, jolloin dokumentointi ja asiakirjat ovat nousseet tärkeämmiksi asioiksi kuin konkreettiset teot ympäristönsuojelun edistämiseksi. Joissain tapauksissa järjestelmän rakentaminen on saattanut jäädä vain näennäiselle tasolle, kun aikaa on käytetty enemmän järjestelmän rakentamiseen ja sen ylläpitämiseen, sen sijaan, että olisi käytetty resurssit todellisten muutosten valmistelulle ja itse toteutukselle. Varsinkin ympäristönsuojelun asiantuntijat sekä kansalaisjärjestöt ovat ilmaisseet huolensa ympäristöjärjestelmien todellisista vaikutuksista yrityksen harjoittaman ympäristönsuojelun tuloksiin. (Pesonen ym. 2005, 63, 66; Heiskanen 2004, 141)

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Yritysten ympäristövaikutusten hallintaa kohtaan kohdistuu yhä enemmän odotuksia niin kuluttajien kuin yhteiskunnankin puolesta ja ympäristövastuusta on muodostunut yhä tärkeämpi liiketoimintaa määrittelevä tekijä. Eri sidosryhmien odotuksiin vastatakseen yritysten täytyy kehittää omaa liiketoimintaansa ympäristöystävällisempään suuntaan ja tässä yritykset voivat käyttää apuna esimerkiksi ympäristöjärjestelmää. ISO 14001 -standardiin perustuva ympäristöjärjestelmä on yksi kansainvälisesti suosituimpia ympäristöjärjestelmiä. Ympäristöjärjestelmän avulla yritys pystyy saavuttamaan niin ympäristönsuojelullisia kuin liiketaloudellisiakin hyötyjä. ISO 14001 -standardin jatkuvan parantamisen periaatteen mukaisesti ympäristöjärjestelmän avulla saavutetut hyödyt eivät jää kertaluonteisiksi, vaan niitä tullaan saavuttamaan toistuvasti.

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää, miksi niin monet yritykset haluavat ottaa käyttöön vapaaehtoisen ympäristöjärjestelmän. Lisäksi tarkoituksena oli tarkastella ympäristöjärjestelmän roolia ympäristövastuun toteutumisessa sekä selvittää järjestelmän avulla saavutettavia hyötyjä, etenkin sen vaikutusta yrityksen kilpailukykyyn.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että oikein toteutettuna ympäristöjärjestelmä tarjoaa tehokkaan ja systemaattisen tavan hallita yrityksen ympäristövaikutuksia ja toteuttaa yrityksen ympäristövastuuta. Järjestelmän avulla voidaan saavuttaa parantuneen ympäristösuorituskyvyn lisäksi kustannussäästöjä. Tutkimusten mukaan kustannussäästöjä voidaan saavuttaa ympäristöjärjestelmän avulla, vaikka yrityksellä olisikin ympäristöasiat huomioituna perusliiketoiminnassaan ennen järjestelmän käyttöönottoa. Ympäristöjärjestelmän avulla on mahdollista saavuttaa myös kilpailuetua esimerkiksi tilanteessa, jossa suuret yritykset, jotka haluavat hallita koko tuotantoketjun ympäristövaikutukset, laittavat tavarantoimittajiaan valitessaan etusijalle yritykset, joilla on käytössään sertifioitu ympäristöjärjestelmä. Ympäristöjärjestelmän käyttöönoton myötä ilmeneviä hyötyjä on monia ja yhdessä ne varmasti vaikuttavat yrityksen halukkuuteen ottaa järjestelmä käyttöön, mutta suurimpana syynä tähän on yritysten osalta kuitenkin kerrottu olevan ympäristöjärjestelmän positiivinen vaikutus yrityksen ympäristöasioiden hallintaan.

Avainasemassa ympäristöjärjestelmän potentiaalisten hyötyjen saavuttamiselle on yrityksen johdon ja henkilökunnan sitouttaminen ympäristöjärjestelmän mukaisiin toimintaperiaatteisiin, jatkuvan parantamisen noudattaminen sekä ympäristöasioiden ottaminen osaksi yrityksen strategista päätöksentekoa. Muutoin voi olla vaarana, että ympäristöjärjestelmä muodostuu byrokraattiseksi ja tehottomaksi, mitä se joidenkin sitä kohtaan esitettyjen kritiikkien perusteella onkin.

LÄHDELUETTELO

Balzarova M.A. & Castka P. (2008) Underlying mechanisms in the maintenance of ISO 14001 environmental management system. *Journal of Cleaner Production* 16 1949-1957

Bansal P. & Bogner W.C. (2002) Deciding on ISO 14001: Economics, institutions, and context. *Long Range Planning*, 35 (3), 269-290

Block M.R. & Marash I.R. (1999) Integrating ISO 14001 into a Quality Management System. ASQ Quality Press

Darnall N. & Sides S. (2008). Assessing the Performance of Voluntary Environmental Programs: Does Certification Matter? *Policy Studies Journal* 36, 1, 95-117

Darnall N. (2006) Why Firms Mandate ISO 14001 Certification. *Business and Society*, 45, 3; 354-381

D'Souza C. (2004). Ecolabel programmes: a stakeholder (consumer) perspective. *Corporate Communications*, 9(3), 179-188

Energia-alan keskusliitto ry FINERGY (2001) Energia-alan yhteiskuntavastuu [Verkkodokumentti] [Viitattu 2.3.2010] Saatavilla <http://www.energia.fi/content/root%20content/energiateollisuus/fi/julkaisut%20ja%20tutkimuset/liitteet%20ilmasto%20ymp%C3%A4rist%C3%B6%20energiatehokkuus/energia-alanyhteiskuntavastuu.pdf?SectionUri=%2Ffi%2Fjulkaisut>

Euroopan unionin Europa-portaali. (2010) Ympäristönsuojelu on elintärkeää [Verkkodokumentti] [Viitattu 19.3.2010] Saatavilla http://europa.eu/pol/env/index_fi.htm.

Euroopan yhteisöjen komissio (2006) [Verkkodokumentti] [Viitattu 18.3.2010] Komission tiedonanto Euroopan Parlamentille, Neuvostolle ja Euroopan Talous- ja Sosiaaliskomitealle - Kasvua ja työllisyyttä edistävän kumppanuuden toteuttaminen: Euroo-

pasta esikuva yritysten yhteiskuntavastuun alalla. Saatavilla <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0136:FI:NOT>

Finnvera (2010) Ympäristölainat [Verkkodokumentti] [Viitattu 20.3.2010] Saatavilla <http://www.finnvera.fi/fin/Lainat/Ympaeristoelaina>

Hakala H. & Välimäki J. (2003) Ympäristön tila ja suojele Suomessa. 2. p. Helsinki, Suomen ympäristökeskus & Gaudeamus

Heiskanen E. (2004) Ympäristöjohtamisen työkalujen ja mittareiden hyödyllisyys – erilaisia näkökulmia arviointiin In. Heiskanen E. (toim.) Ympäristö ja liiketoiminta Helsinki, Gaudeamus

Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. (2001) Tutki ja kirjoita. 6.-7. p. Helsinki, Tammi.

International Organization for Standardization, ISO (2010) Understand the basics [Verkkodokumentti] [Viitattu 20.3.2010] Saatavilla http://www.iso.org/iso/iso_catalogue/management_standards/understand_the_basics.htm

Iraldo F., Testa F. & Frey M. (2009) Is an environmental management system able to influence environmental and competitive performance? The case of the eco-management and audit scheme (EMAS) in the European union Journal of Cleaner Production 17 1444–1452

King A. & Lenox M. (2000). Industry self-regulation without sanctions: The chemical industry's responsible care program. Academy of Management Journal, 43(4), 698-716

Kinsella J. & Dennis McCully A. (2000) Handbook for implementing an ISO 14001 environmental management system: a practical approach. Bothell (WA): EMCON.

Kippo-Eklund P. (2006) Ympäristöjohtaminen ja ympäristöjärjestelmä. In Sarkkinen S. (toim.) Ympäristövastuu työpaikalla. Helsinki, Edita

Koskinen I., Alasuutari P. & Peltonen T. (2005) Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. Tampere, Osuuskunta Vastapaino

Kuisma M. (2004) Vihertyvä sijoittajien sidosryhmä globalisoituvilla osakemarkkinoilla. In. Heiskanen E. (toim.) Ympäristö ja liiketoiminta Helsinki, Gaudeamus

Lovio R. (2004) Ympäristöraportointi sisäisen organisaatiokulttuurin muuttamisen sekä ulkoisen viestinnän välineenä. In. Heiskanen E. (toim.) Ympäristö ja liiketoiminta Helsinki, Gaudeamus

Lovio R. & Kuisma M. (2004) Ympäristönsuojelun ja yritystalouden yhteensovittamisen haaste. In. Heiskanen E. (toim.) Ympäristö ja liiketoiminta Helsinki, Gaudeamus

Morrow D. & Rondinelli D. (2002) Adopting Corporate Environmental Management Systems; Motivations and Results of ISO 14001 and EMAS Certification. *European Management Journal*, 20, 2. 159–171

Mätäsaho M., Niskala M. & Tuomala J. (1999) Ympäristölaskenta johdon työvälineenä. Porvoo, WSOY

Niskala M. & Mätäsaho R. (1996) Ympäristölaskentatoimi. Porvoo, WSOY

Niskala M. & Tarva K. (2003) Yhteiskuntavastuun raportointi. Helsinki, KHT Media

Pesonen H.-L., Hämäläinen K. & Teittinen O. (2005) Ympäristöjärjestelmän rakentaminen: Suunnittelu, toteutus ja seuranta. Helsinki, Talentum

Pohjola T. (2003) Johda ympäristöasioita tehokkaasti: ympäristöosaaminen menestystekijänä. Helsinki, Talentum

Porter M. E. (1985) *Kilpailuetu*. 2.p. Espoo, Weilin + Göös

Rondinelli D. & Vastag G. (2000) Panacea, common sense, or just a label?: The value of ISO 14001 environmental management systems. *European Management Journal*, 18 (5), 499-510

Summers Raines S. (2002) Implementing ISO 14001 - An International Survey Assessing the Benefits of Certification. *Corporate Environmental Strategy*, 9, 4, 418-426

Suomen kuntaliitto (2006) EU, ympäristönsuojelu ja kunnat [Verkkodokumentti] [Viitattu 18.3.2010] Saatavilla http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;65;356;24919;42843

Suomen Standardisoimisliitto SFS (2010) Ympäristöjärjestelmä [Verkkodokumentti] [Viitattu 19.2.2010] Saatavilla <http://www.sfs.fi/iso14000/ymparistojarjestelma/>

Suomen ympäristökeskus (2009a) ISO 14001 -standardi [Verkkodokumentti] [Viitattu 17.2.2010] Saatavilla <http://www.environment.fi/default.asp?contentid=1516&lan=fi>

Suomen ympäristökeskus (2009b) Työvälineitä ympäristömyötäiseen tuotesuunniteluun [Verkkodokumentti] [Viitattu 10.4.2010] Saatavilla <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=17842&lan=fi>

Teollisuus ja työnantajat (2001) Yrityksen yhteiskuntavastuu: Työvälineitä itsearviointiin ja oman toiminnan kehittämiseen

Theodore M.K. & Theodore L. (2010) *Introduction to Environmental Management*. CRC Press

Työ- ja elinkeinoministeriö (2010) Yhteiskunta- ja yritysvastuu [Verkkodokumentti] [Viitattu 19.3.] Saatavilla <http://www.tem.fi/index.phtml?s=3232>

Werther W.B. JR. & Candler D. (2006) *Strategic corporate social responsibility: Stakeholders in a global environment*. Sage Publications

Ympäristöministeriö (2009a) Yritysten ja yhteisöjen lakisääteiset velvoitteet [Verkkodokumentti] [Viitattu 15.3.2010] Saatavilla <http://www.environment.fi/default.asp?node=194&lan=fi>

Ympäristöministeriö (2009b) Ympäristötuet, -verot ja -maksut [Verkkodokumentti] [Viitattu 12.3.2010] Saatavilla <http://www.environment.fi/default.asp?node=191&lan=fi>

Ympäristöministeriö (2010) Ennakoinnista kilpailuetua [Verkkodokumentti] [Viitattu 12.4.2010] Saatavilla <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=86&lan=fi>

Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus (2010) Ympäristöjärjestelmät ja -johtaminen. [Verkkodokumentti] [Viitattu 19.2.2010] Saatavilla <http://www.environment.fi/default.asp?node=181&lan=fi>

Zeng S.X., Tam C.M., Tam V. & Deng Z.M. (2005) Towards implementation of ISO 14001 environmental management systems in selected industries in China Journal of Cleaner Production 13 645-656